

овладения которым невозможно надеяться на успешное и творческое освоение любого предмета. Поэтому в статье выясняются способы применения учебного объяснения при изучении учениками фактов, теоретических понятий, причинно-следственных связей в изучаемом материале.

***Ключевые слова:** объяснение, научное объяснение, учебное объяснение, факты, явления, теоретическое понятие, причинные связи.*

SUMMARY

K. Lazareva. Explanation is in educational process: theoretical bases and terms of application.

Turn out and summarized modern going near scientific interpretation of explanation as function of scientific theory and practical education. Perfect and clear explanation is an important instrument of teaching and studies, without a capture which it is impossible to hope on the successful mastering of any object. Therefore in the article examined the methods of application of educational explanation turn out at the study of facts, theoretical concepts, causal connections in the structure of the studied phenomena and events

Key words: explanation, scientific explanation, educational explanation, facts, phenomena, theoretical concept, causal connections.

УДК 378.147:7

Т. Б. Носаченко

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет ім. Григорія Сковороди

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті розкривається поняття педагогічної культури в контексті фахової підготовки майбутнього вчителя засобами народного декоративно-прикладного мистецтва. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в процесі його професійного становлення виступає актуальною проблемою сучасної мистецько-педагогічної освіти.

***Ключові слова:** культура, педагогічна культура, декоративно-прикладне мистецтво, фахова підготовка, народне мистецтво.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства зумовлює глибокі соціокультурні перетворення, особливо у сфері духовного відродження української нації. Духовність та культура все більше пронизують систему освіти, яка б забезпечила формування інтелектуального і культурного потенціалу особистості як найвищої цінності нації. Основним напрямом розвитку сучасної освіти виступає створення умов для підготовки нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професіоналізму й майстерності.

Вітчизняна освітня система повинна відповідати високим вимогам суспільства до особистості педагога. Стає очевидним, що досягнення цілей

сучасної освіти багато в чому пов'язане з особистісним потенціалом вчителя, його загальною та професійною культурою. Перехід до нової освітньої парадигми, домінуючим чинником якої виступає культура, виховання «людини культури» визначає орієнтири вищої педагогічної освіти [1; 2; 3].

Аналіз актуальних досліджень. Розробка культурологічних засад змісту і технологій педагогічної освіти знайшли своє відображення у значній кількості наукових досліджень, серед яких праці С. Архангельського, А. Бойко, Л. Буєва, В. Ванслова, А. Вербицького, Є. Ісаєва, І. Зязюн, Л. Кондрашової, П. Крилової, Н. Кузьміної, М. Лещенко, В. Ледньова, Л. Луганської, А. Маркової, Н. Нікандрова, В. Сластьоніна, В. Слободчикова, Г. Щедровицького, О. Шевнюк, Г. Шевченко, Є. Шиянова.

У наукових дослідженнях професійно-педагогічної компетентності, як компонента професійної культури вчителя, поняття педагогічної культури розглядається у різних контекстах (Ю. Варданян, К. Вербова, Н. В'юнова, Л. Захарова, Г. Ковальов, Н. Кузьміна, В.А. Сластьонін, Б. Сосновський). З позицій гуманістичної особистісно орієнтованої парадигми успішно розробляється концепція професійно-особистісного розвитку педагога в умовах університетської підготовки, становлення особистості вчителя як суб'єкта педагогічної діяльності, основу якого складає ідея саморозвитку, активного перетворення вчителем усього внутрішнього світу, зміни способу його життєдіяльності (Л. Зініна). Процес професійного становлення педагога дослідники пов'язують з розвитком його педагогічної компетентності, емоційної стійкості та гнучкості, творчої активності, здатності до інноваційної діяльності (Г. Аксьонова, Л. Вадимова, Д. Курніков, А. Маркова, О. Шашкевич).

Проблеми формування педагогічної культури вивчають А. Барабанщиков, Є. Бондаревська, С. Муцинів, О. Рудницька.

Сутність професійно-педагогічної культури на засадах культурологічного підходу, зміст, механізми, тенденції та умови формування окремих компонентів педагогічної культури розглядаються у працях Є. Артамонової, Б. Братусь, Є. Бондаревської, І. Ісаєва, В. Зінченко, Н. Крилова, Б. Ничипорова, В. Сластьоніна.

Проте, процес формування педагогічної культури вчителя у процесі його професійною становлення аналізується переважно з позицій соціального та діяльнісного підходів, що призводить до звуження самого

поняття «педагогічна культура», до ототожнення його з професійною діяльністю, а процес її формування нерідко зводиться до досягнення структури педагогічної діяльності.

Недостатньо дослідженими залишаються ідеї антропологічного підходу, котрий розглядає культуру як «людське в людині» (М. Бердяєв, М. Мамардашвілі, І. Фролов). Основоположним у формуванні педагогічної культури вчителя, його професійної компетентності є психологія праці педагога, оскільки змістом його діяльності є сприяння психічному розвитку дитини, а головним її «інструментом» виступає психологічна взаємодія з учнем.

Потреба у вчителі, який забезпечує формування особистості на засадах загальнолюдських і національних морально-духовних цінностей, актуалізує науково-педагогічні дослідження проблеми формування його педагогічної культури.

Мета статті – розкрити сутність педагогічної культури в контексті фахової підготовки майбутнього вчителя засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. У процесі реалізації культурологічних функцій освіти першочерговою виступає функція культурного розвитку особистості, що вимагає переосмислення педагогічної діяльності, наповнення її новим змістом. Педагогічний ВНЗ сьогодні орієнтований на підготовку вчителя нового типу, становлення його особистісної та професійної культури як способу його життєдіяльності, як «інструменту» реалізації індивідуальних творчих сил у «людинотворчій» діяльності (В. А. Сластьонін).

Дослідження проблеми формування педагогічної культури вчителя здійснюється в контексті культурологічних традицій та філософського розуміння культури. Розглядаючи сутність педагогічної культури, доцільним було звернутися до сучасних визначень поняття «культура», серед яких: культура – це «високий рівень чого-небудь, високий розвиток, вміння» [3, 19]; це «історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил та можливостей людини, виражений у способах організації життя та діяльності людей, а також у створенні ними матеріальних та духовних цінностей» [4, 17]. Важливим у визначенні змісту культури є висловлювання про культуру як «історично мінливу та історично конкретну сукупність тих засобів, процедур, норм, котрі характеризують рівень та

напряма людської діяльності», причому діяльності творчої [1, 64].

Культура не тільки соціальний, але й антропологічний феномен. Вона виступає продуктом «відкритої людської природи, яка не має остаточної фіксованості» (П. Гуревич).

Сутність культури в гуманістичному розумінні виступає як «міра людини», рівень «людського» в ньому, сходження до ідеалу, формування його духовного багатства. Культура у цьому сенсі виступає характеристикою ментальності (установки свідомості, її націленості назовні – на світ і всередину себе, на власні глибини духу). Культура – це те, що дає змогу внести у світ і в особистість смисл, людське значення, а також здатність використовувати те, що накопичено в досвіді людини. Для гуманістичної концепції культури характерним є розуміння її як сфери реалізації людини – особистості, людини – цілісної істоти (І. Гердер, А. Лосев, А. Швейцер, М. Шелер).

У контексті гуманістичного підходу в світовій та вітчизняній культурології представлено погляд на культуру, який ґрунтується на ідеї діалогу культур (М. Бахтін, В. Біблер, М. Бубер, Ю. Лотман). Бути в культурі – означає вступити в спілкування з минулим і майбутнім, з актуальним «іншим».

Культура є формою буття індивіда як особистості. Особистість передбачає звернення до інших (іншого), спілкування з іншими, націленість на іншого, його сприймання і розуміння.

На рівні буденної свідомості «культура» ототожнюється з освіченістю, інтелігентністю. Особистісні константи культури подані в теорії інтелігентності видатного російського філософа А. Лосева, який, розглядаючи інтелігентність як «життя особистості», відзначає культурну значущість інтелігентності, як вияву, персоніфікації культури.

Культурна значущість інтелігентності, за А.Ф. Лосевим, полягає у тому, щоб бути суб'єктом культури, духовності, прагнути «не споглядати» тільки, але «перетворювати дійсність», облагороджувати людське життя. Це завжди «свідома робота духу над своїм власним удосконаленням і над упорядкуванням всього того, що оточує людину». Інтелігентність – це «культурна праця», яка «не є сумною необхідністю, але завжди радість» і «духовна легкість». Це ще й індивідуальне життя особистості, її індивідуальність. Інтелігентність цілісна, інтегральна, неподільна, «існує як

неподільна одиничність, як деяка духовна простота». У цьому сенсі інтелігентності не можна навчитися, вважає філософ, але вона вимагає тривалого виховання та самовиховання [5].

Поняття культури, незважаючи на всю складність та різноманітність підходів до його розуміння, найчастіше позначає комплекс духовного життя людини та суспільства. Педагогічна культура, як важлива частина загальної культури вчителя, виявляється у системі професійних якостей та специфіці педагогічної діяльності, виступає універсальною характеристикою педагогічної діяльності [2].

Ефективним засобом культурологічного спрямування вузівської підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва сьогодні виступає народне мистецтво, яке протягом багатьох тисячоліть залишається важливою галуззю етнічного мистецтва та зберігає тісний зв'язок з традиціями народної творчості минулого. Твори народного декоративно-прикладного мистецтва, ґрунтуючись на символічно-образній системі етносу, яка охоплює значний спектр знань стосовно архетипів етнічної поведінки, сприйняття реальності й культури в усіх сферах суспільного життя, створюють значні можливості ціннісного виховного впливу на особистість студента.

Формування ціннісних культурних пріоритетів майбутніх вчителів образотворчого мистецтва успішно реалізується у процесі вивчення мистецьких дисциплін: «Декоративно-прикладне мистецтво», «Історія образотворчого мистецтва», «Мистецтво регіону». Саме вони, розкриваючи тенденції етнографії мистецтва, пізнання вітчизняної культурної спадщини, залучення до першоджерел національної культури, ставлять за мету забезпечити послідовність, цілеспрямованість, творчий характер процесу культурного розвитку студентів.

У вихованні педагогічної культури особливо важливою є моральнісна складова мистецтва. Адже ще у стародавній Греції прекрасне (мистецтво) пов'язувалося з морально досконалим засобом впливу в етичному та педагогічному відношенні. Мистецтво як морально осмислений світ культурного буття найповніше відповідає змісту культурного становлення майбутнього педагога.

Методологічною основою формування педагогічної культури майбутнього вчителя є гуманітарний підхід, який відводить йому роль духовного суб'єкта культури, що володіє такими властивостями, як

відповідальність діяльності та поведінки, здатність до саморозвитку і самореалізації.

Діяльність людини різноманітна як і продукти людської активності. На думку П. Флоренського, культурою є численні діяння людини, пов'язані з напруженим творчим актом, проривом у новий духовний простір, виявленням смислу з навколишнього світу.

Тому, у процесі вивчення курсу «Мистецтво регіону», важливо передбачити перевагу світоглядного, теоретичного курсу над елементами практичного виконання, тобто забезпечити пряму залежність виконавських навичок від рівня духовності. Виходячи з цього, основними напрямками забезпечення діяльнісного аспекту формування художньої культури майбутнього вчителя можна вважати:

- передачу студентам знань про витoki, художні та виконавські традиції народного декоративно-прикладного мистецтва;
- формування уявлень про декоративну культуру, що передбачає гармонійне та цілісне вирішення мистецького твору;
- забезпечення виконавської майстерності, що включає засвоєння певних художніх і технологічних прийомів.

Майбутні вчителі залучаються до пошукової роботи із застосуванням різної техніки обробки матеріалів. Це дає змогу в доступній формі вивчити естетичні й функціональні основи створення художнього твору.

На практичних заняттях бажано влаштовувати зустрічі з майстрами народного мистецтва, проводити екскурсії у власні майстерні митців, у музеї народного декоративно-прикладного мистецтва, відвідувати виставки. Під час таких екскурсій студенти знайомляться з природою, звичаями краю, з діяльністю народних майстрів, «секретами» їхньої творчості, мають можливість фотографувати й фіксувати в малюнках декоративні композиції, визначати їх художньо-етнографічну цінність, шляхи інтерпретації традицій декоративного мистецтва в сучасних творах.

У процесі практичного виконання завдань, студенти не просто копіюють зразки народних майстрів, а творчо використовують традиційні елементи, символіку, колорит, техніку певної школи народної творчості, створюючи свій неповторний твір. Такі студентські роботи відзначаються яскравою національною своєрідністю, несуть певну художню цінність, характеризуються високою якістю виконання, набувають самотності та

оригінальності.

Вивчення традицій вітчизняного народного декоративно-прикладного мистецтва, основних властивостей регіонального мистецтва в його історичному розвитку сприяє засвоєнню студентами художньо-естетичних знань, формуванню духовних, морально-естетичних якостей особистості, її художньої культури у цілому.

За таких умов, формування педагогічної культури вчителя набуває не тільки професійного, але й соціального, культурологічного та індивідуально-особистісного значення.

Висновки. Розуміння педагогічної культури вимагає особливої уваги, обумовленої значенням педагогіки в розвитку духовної сфери суспільства, специфікою педагогічної діяльності та безперервним підвищенням вимог до особистості вчителя.

Відтак, завдання розробки мистецько-педагогічних технологій, які б відповідали потребам виховання культури особистості у сучасному суспільстві, виступають сьогодні на перший план вітчизняної освіти і постають актуальними для подальших досліджень в галузі мистецької педагогіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаревская Е. В. Введение в педагогическую культуру : Учебное пособие. / Е. В. Бондаревская, Т. Ф. Белоусова. – Ростов-на-Дону, 1995. – 240 с.
2. Буряк В. К. Педагогічна культура : теоретико-методологічний аспект. / В. К. Буряк. – К. : Деміург, 2005. – 229 с.
3. Зязюн І. А. Культурологічні аспекти педагогічної творчості / І. А. Зязюн // Культура і освіта : проблеми, пошуки, творчі знахідки. – Вінниця, 1995. – 417 с.
4. Культурология. История мировой культуры / Под ред. А. Н. Марковой. – М., 1995. – 380 с.
5. Лосев А. Ф. Дерзание духа. / А. Ф. Лосев. – М., 1988. – 246 с.

РЕЗЮМЕ

Т. Б. Носаченко. Формирование педагогической культуры будущего учителя изобразительного искусства.

В статье раскрывается понятие педагогической культуры в контексте профессиональной подготовки будущего учителя средствами народного декоративно-прикладного искусства. Формирование педагогической культуры будущего учителя изобразительного искусства в процессе его профессионального становления выступает актуальной проблемой современного художественно-педагогического образования.

Ключевые слова: культура, педагогическая культура, декоративно-прикладное искусство, профессиональная подготовка, народное искусство.

SUMMARY

T. Nosachenko. Forming of pedagogical culture of future teacher of fine art.

Forming of pedagogical culture of future teacher of fine art in the process of professional becoming comes forward the issue of the day modern artistic-pedagogical

education. In the article the notion of pedagogical culture in the context of professional preparation of future teacher opens up by facilities of the folk decorative-applied art.

Key words: culture, pedagogical culture, decorative-applied art, professional preparation, folk art.

УДК37.046.16:574

В. П. Онопрієнко
Сумський національний
аграрний університет

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КАДРІВ

У статті здійснено аналіз екологічної освіченості кадрів сільського господарства. Передбачено шляхи формування екологічної компетентності як майбутніх спеціалістів сільськогосподарської галузі, так і суспільства загалом. Доведено, що основною умовою формування екологічної компетентності є перманентна екологічна освіта.

Ключові слова: екологічна освіта, проблеми екології, екологічні знання, уміння, навички, спеціалісти аграрного профілю, шляхи формування екологічної компетентності.

Постановка проблеми. Розв'язувати екологічні питання, дотичні сільського господарства, покликані не лише фахівці-екологи, а передусім – галузеві спеціалісти з екологічною складовою в освітній діяльності. Відтак, значну роль посідає питання структури та обсягу екологічної освіти в системі аграрної. Протягом останніх десятиліть стан природного середовища та рівень біорізноманіття в біосфері стали об'єктами уваги як фахівців, так і громадськості. Однак антропогенний вплив на середовище існування людини та живих організмів не зменшується, і деградація природних біомів зростає. Це викликано різними факторами, й недосконалістю системи екологічної освіти зокрема.

Аналіз актуальних досліджень. Сьогодні питаннями екологічної освіти опікуються такі вчені, як В. Андрущенко, В. Білоножко, І. Бойченко, Ю. Злобін, І. Надольний, С. Полторецький, В. Розумний, М. Шемякін, С. Шмалей та інші.

Проте питання формування екологічно грамотної особистості в аграрних вищих навчальних закладах потребує глибокого розгляду. З огляду на це предметом нашої публікації є аналіз підготовки спеціалістів сільського господарства в аспекті екологічної освіти.

Мета статті – здійснити ґрунтовний аналіз екологічної освіченості